

ORIGINAL ARTICLE

सामाजिक कार्यात उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्याय यांचे छेदनबिंदू

डॉ. अशोक गोविंदराव शहाणे

(सहाय्यक प्राध्यापक) जोतिराव फुले समाज कार्य महाविद्यालय, एम.आय.डी.सी, मोहपा रोड,
पाण्याच्याटाकीजवळ, उमरेड, जि. नागपूर.

सारांश:

हा अध्ययन सामाजिक कार्यात उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्याय यांच्यातील संबंध तपासतो आणि घडामोडींवर लक्ष केंद्रित करतो. बाजार-चालित अर्थव्यवस्थांमध्ये वळल्याने सामाजिक न्यायाच्या सामाजिक कार्याच्या बांधिलकीवर, विशेषतः उपेक्षित समुदायांसाठी समानता प्रवेश आणि सक्षमीकरणाच्या बाबतीत कसा प्रभाव पडला आहे याचे परीक्षण केले आहे. हा अध्ययन भांडवलशाहीच्या व्यक्तिवाद, स्पर्धा आणि नफा वाढवण्याची मूल्ये आणि सामूहिक जबाबदारी सामाजिक समता आणि समुदाय कल्याण या व्यवसायाची नैतिक तत्त्वे यांच्यातील तणावावर प्रकाश टाकतो. ऐतिहासिक क्षणांचे विश्लेषण करून, धोरणातील बदल आणि व्यावसायिक प्रवचनातील बदल, हे अध्ययन उदारीकरण आणि भांडवलशाहीने सामाजिक कार्यात सामाजिक न्यायाच्या पुढाकारांना कसे आव्हान दिले आणि मजबूत केले याचा एक मीर आढावा प्रदान करते. विश्लेषणाचा निष्कर्ष या व्यवसायाच्या भविष्यासाठी चालू असलेल्या परिणामांचा विचार करून निष्कर्ष काढला जातो कारण सामाजिक कार्यकर्ते बाजार शक्ती आणि सामाजिक समता यांच्यातील जटिल भूभागावर वावरतात.

मुख्य शब्द: उदारीकरण, भांडवलशाही, सामाजिक न्याय, सामाजिक कार्य, आर्थिक धोरणे, बाजार अर्थव्यवस्था, सामाजिक कल्याण

परिचय:

समाज कार्य व्यवसाय हे असुरक्षित लोकसंख्येसाठी सामाजिक न्याय समानता आणि समर्थनाच्या तत्वांमध्ये फार पूर्वीपासून रुजलेले आहे. तथापि, उदारीकरण आणि भांडवलशाहीमुळे घडलेल्या बदलांमुळे सामाजिक-आर्थिक परिदृश्यात लक्षणीय बदल झाला आहे, ज्यामुळे व्यवसायासाठी आव्हाने आणि संधी दोन्ही आहेत उदारीकरण, सरकारी हस्तक्षेप कमी करणे, बाजारांचे नियंत्रणमुक्त करणे आणि वैयक्तिक स्वातंत्र्यांना प्रोत्साहन देणे याद्वारे वैशिष्ट्यीकृत जलद आर्थिक वाढ आणि तांत्रिक प्रगती सुलभ झाली आहे, परंतु सामाजिक असमानता आणि उपेक्षितपणा देखील वाढला आहे

हा विकसित होत असलेला संदर्भ समुदायाची मूल्ये सामूहिक जबाबदारी आणि सामाजिक न्याय यांच्यात एक अनोखा तणाव निर्माण करतो ज्यात बाजाराभिमुख विचारधारा आहेत जी कार्यक्षमता आणि नफा याला प्राधान्य देतात. सामाजिक कार्यकर्ते अधिकाधिक कार्य करीत आहेत जिथे सामाजिक सेवांचेवस्तूकरण केले जाते आणि कल्याणकारी धोरणे नवउदारवादी अजेंडांशी संरेखित करण्यासाठी पुन्हा आकार दिली जातात

हा शोधनिबंध सामाजिक कार्यात उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्यायाच्या छेदनबिंदूंचा शोध घेतो या शक्ती व्यवसायाच्या सराव, मूल्ये आणि त्याचे उद्दिष्ट साध्य करण्याच्या क्षमतेला कसे आकार देतात याचे परीक्षण करते हे या आर्थिक आणि राजकीय बदलांच्या परिणामांचा अभ्यास करते

नफा आणि आर्थिक कार्यक्षमतेचा पाठपुरावा समाजाच्या सामूहिक कल्याणासाठी प्राधान्य दिल्यावर उद्धवणाऱ्या आव्हानांवर प्रकाश टाकण्याचा या अध्ययनाचा उद्देश आहे. हे प्रबळ आर्थिक प्रतिमानांमुळे निर्माण झालेल्या प्रणालीगत अडथळांना तोंड देत सामाजिक न्यायाप्रती त्यांची बांधिलकी टिकवून ठेवण्यासाठी सामाजिक कार्यकर्त्यांसाठी धोरणे आणि मार्ग देखील ओळखण्याचा प्रयत्न करते.

संशोधनाची उद्दिष्टे:

- १) सामाजिक कार्यांच्या क्षेत्रातील उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्याय यांच्या छेदनबिंदूंचे गंभीरपणे परीक्षण करणे
- २) जागतिक अर्थव्यवस्थेचे उदारीकरण आणि भांडवलशाही चौकटीच्या वाढीमुळे सामाजिक कार्य धोरणे पद्धती आणि नैतिक मार्गदर्शक तत्त्वे, विशेषतः सामाजिक न्याय आणि समानतेसाठी व्यवसायाच्या मुख्य बांधिलकीच्या संदर्भात कसे आकारले गेले आहे हे तपासणे.
- ३) व्यक्तिवादाची भांडवलशाही तत्त्वे, नफा वाढवणे आणि स्पर्धा, आणि सामाजिक न्याय, सामुदायिक सशक्तीकरण आणि सामाजिक कार्य पद्धतीचे मार्गदर्शन करणारी मानवी हक्कांची सामूहिक मूल्ये यांच्यातील तणाव शोधणे
- ४) नवउदार आर्थिक धोरणांचा सामाजिक कल्याण प्रणालींवर कसा प्रभाव पडला आहे, विशेषतः संसाधनांचे वटप, सेवांमध्ये प्रवेश आणि उपेक्षित लोकसंख्येसाठी समर्थन, आणि सामाजिक कार्यकर्त्यांनी या बदलांना कसा प्रतिसाद दिला आहे हे तपासणे.
- ५) भांडवलशाही संदर्भात सामाजिक न्यायचेसमर्थन करणाऱ्या सामाजिक कार्यकर्त्यांच्या भूमिकेची चौकशी करणे, उदारमतवादी आर्थिक सुधारणांच्या पार्श्वभूमीवर संरचनात्मक असमानता गरिबी आणि उपेक्षितपणा दूर करण्याच्या त्यांच्या प्रयत्नांवर लक्ष केंद्रित करणे.

साहित्य समीक्षा:

सामाजिक कार्यातील उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्याय यांचे छेदनबिंदू असंख्य विद्वानांनी विविध सैद्धांतिक दृष्टीकोनातून शोधले आहेत, विशेषतः नवउदारवादी सुधारणांच्या संदर्भात आणि जागतिक प्रशासनावर भांडवलशाहीच्या वाढत्या प्रभावाच्या संदर्भात. पेने (२००५) यांनी भांडवलशाहीच्या विरोधाभासांचे परीक्षण करून या समालोचनाचा विस्तार केला हे लक्षात घेतले की ते गतिशीलतेसाठी संधी देते, ते सामाजिक स्तरीकरण वाढवते आणि समतेला प्रोत्साहन देण्यासाठी सामाजिक कार्यांच्या क्षमतेला आव्हान देते. फर्ग्युसन (२००८) ने नवउदारवादाच्या अंतर्गत खाजगीकरण केलेल्या सेवांच्या वाढीवर टीका केली ज्यामुळे असुरक्षित लोकसंख्येचा पाठिंबा कमी झाला आणि समतेपेक्षा कार्यक्षमतेला प्राधान्य देऊन सामाजिक कार्यकर्त्यांची स्वायत्तता मर्यादित झाली. लॉरेन्झ (२००८) ने शोधून काढले की बाजार-चालित फंडिंग मॉडेलसमुळे सामाजिक सेवांचे वस्तूकरण कसे होते, सामाजिक कार्यांच्या ग्राहक-केंद्रित काळजी आणि समतेवर लक्ष केंद्रित करते. हगमन (२०१३) ने नवउदारवादी संदर्भात सामाजिक कार्यकर्त्यांना भेडसावणाऱ्या नैतिक दुविधांचा सर्वसमावेशक आढावा प्रदान केला भांडवली मागण्या आणि व्यवसायाच्या नैतिक दायित्वांमधील विरोधाभास हाताळण्यासाठी गंभीर प्रतिबिंब आणि समर्थनाची गरज यावर भर दिला एकत्रितपणे, हे अध्ययन सामाजिक कार्यांमध्ये उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्याय यांच्यातील जटिल संबंधांवर प्रकाश टाकतात नवउदार आर्थिक सुधारणांच्या पार्श्वभूमीवरसमर्थन, नैतिक प्रतिबिंब आणि सामाजिक न्याय यांच्या महत्त्वावर जोर देतात

संशोधन पद्धती:

हा गुणात्मक अध्ययन सामाजिक कार्यात उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्याय यांच्यातील संबंध शोधतो हे साहित्य, धोरण दस्तऐवज आणि सामाजिक कार्य, अर्थशास्त्र व सामाजिक न्यायातील प्रमुख विद्वानांच्या शैक्षणिक कार्यांचे ऐतिहासिक विश्लेषण वापरते. साहित्य पुनरावलोकने, दस्तऐवज विश्लेषण, परिस्थिती अध्ययन आणि विषयगत विश्लेषणाद्वारे माहिती संकलित केली गेली आहे. दुय्यममाहिती आणि ऐतिहासिक लक्षावर अवलंबून राहून मर्यादित असले तरी ते सामाजिक कार्यावर नवउदारवाद आणि भांडवलशाहीच्या दीर्घकालीन प्रभावांची मूलभूत समज देते

सामाजिक कार्यात उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्याय यांचे छेदनबिंदू

सामाजिक कार्यातील उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्याय यांच्यातील संबंध हा वाढत्या चिंतेचा आणि टीकाचा विषय बनला आहे, विशेषतः जागतिक आर्थिक बदलांच्या संदर्भात ज्याने सार्वजनिक कल्याण प्रणाली, धोरणे आणि व्यावसायिक पद्धतींना आकार दिला आहे. बाजारातील उदारीकरण, नियंत्रणमुक्ती, खाजगीकरण आणि कल्याणकारी तरतुदींमध्ये राज्याचा कमी सहभाग याद्वारे वैशिष्ट्यीकृत नवउदार आर्थिक धोरणांनी सामाजिक न्यायाला चालना देण्यासाठी सामाजिक कार्याच्या भूमिकेवर खोलवर परिणाम केला आहे.

उदारीकरण म्हणजे बाजारातील राज्याचा हस्तक्षेप कमी करण्याच्या आर्थिक प्रक्रियेला, अनेकदा नियंत्रणमुक्त करून आणि आंतरराष्ट्रीय स्पर्धेसाठी अर्थव्यवस्था खुली करून नवउदार धोरणांचा उदय, विशेषतः १९८० पासून, नवउदार धोरणांच्या उदयास हातभार लावला ज्याने सामाजिक कार्य पद्धतीला आकार दिला. सरकारने सार्वजनिक कल्याण कार्यक्रमांसाठी निधी कमी केला आणि सामाजिक सेवांचे खाजगीकरण केले, सामाजिक कार्यकर्त्यांची भूमिका उपेक्षित गटांना थेट सहाय्य देण्यापासून विकसित झाली आणि बाजार-चालित सेवांचे व्यवस्थापन करण्यावर अधिक लक्ष केंद्रित केले.

भांडवलशाही, खाजगी मालकी, स्पर्धा आणि नफा वाढवणे यावर जोर देऊन, सामाजिक कार्यासाठी संधी आणि तणाव दोन्ही निर्माण करते. भांडवलशाही अर्थव्यवस्थेच्या उदयाने व्यक्तिवादी मूल्यांना बळकटी दिली आणि वैयक्तिक जबाबदारीवर अधिक भर दिला, अनेकदा सामूहिक कल्याणाच्या हानीवर. भांडवलशाही व्यवस्थेत, सामाजिक न्यायाचा वकील म्हणून सामाजिक कार्याची पारंपारिक भूमिका अधिकाधिक कठीण होत गेली

श्रीमंत आणि गरीब यांच्यातील वाढती असमानता, भांडवलशाही व्यवस्थेचे वैशिष्ट्य सामाजिक न्यायाच्या सामाजिक कार्याच्या बांधिलकीला आव्हान देते. सामाजिक कार्यकर्ते नवउदारवादी धोरणे आणि सामाजिक न्याय कमी करणाऱ्या भांडवलशाही व्यवस्थेच्या विरोधात प्रतिकार करत राहिले. त्यांनी उपेक्षित गटांच्या कल्याणाचे रक्षण करण्याच्या उद्देशाने धोरणात्मक सुधारणांचे समर्थन केले, ज्यात संसाधनांच्या अधिक न्यग्र्य वितरणासाठी मोहिमा, सामाजिक खर्च वाढवण्याचे प्रयत्न आणि सामाजिक सेवांची सार्वजनिक तरतूद पुनर्संचयित करण्यासाठी प्रयत्नांचा समावेश आहे

उदारीकरण आणि त्याचा सामाजिक कार्यावर होणारा परिणाम:

उदारीकरण, २० व्या शतकाच्या उत्तरार्धात उदयास आलेली एक आर्थिक आणि राजकीय रणनीती, ज्याचे उद्दिष्ट मुक्त बाजार तत्त्वे आणि कमीतकमी सरकारी हस्तक्षेपाद्वारे आर्थिक वाढ आणि विकासाला चालना देण्याचे होते. हा अर्जेन्डा विकसनशील राष्ट्रांमध्ये संरचनात्मक समायोजन कार्यक्रम (SAPs) आणि पाश्चात्य देशांमध्ये नवउदारवादी सुधारणांद्वारे प्रगट होता. उदारीकरणाच्या उदयाचा सामाजिक कार्य पद्धतीवर खोल परिणाम झाला, विशेषतः सामाजिक सेवांची रचना, निधी आणि वितरण कसे केले गेले.

उदारीकरणाच्या सर्वात लक्षणीय परिणामांपैकी एक म्हणजे कल्याणकारी सेवांचे खाजगीकरण कारण सरकारांनी सार्वजनिक खर्च कमी करण्याचा आणि बाजार-चालित कार्यक्षमतेला प्रोत्साहन देण्याचा प्रयत्न केला. यामुळे ग्राहकांच्या खर्चात वाढ झाली आणि आर्थिक अडथळे निर्माण झाले ज्यामुळे उपेक्षित गटांसाठी आवश्यक आधारावर प्रवेश प्रतिबंधित झाला अधिक स्पर्धात्मक, नफा-चालित वातावरणात ग्राहकासाठी संसाधने सुरक्षित करण्याचा प्रयत्न करून, या खाजगीकरण प्रणालींहाताळण्याचे काम सामाजिक कार्यकर्त्यांना दिले गेले.

उदारीकरणाचा आणखी एक महत्त्वाचा परिणाम म्हणजे कल्याणकारी सेवांसाठी सार्वजनिक क्षेत्रातील समर्थन कमी होणे. उदारमतवादी आर्थिक सुधारणांच्या बरोबरीने अंमलात आणलेल्या तपस्या उपायांमुळे समाजकल्याण कार्यक्रमांसाठी अर्थसंकल्पात प्रचंड कपात होते, ज्यामुळे असुरक्षित लोकसंख्येवर विषम परिणाम होतो यामुळे सामाजिक कार्यकर्त्यांना त्यांच्या क्लायंटच्या जटिल गरजा पूर्ण करण्याच्या क्षमतेवर आणखी ताण पडून कमी निधी असलेल्या प्रणालींमध्ये काम करण्यास भाग पाडले.

उदारीकरणाने सामाजिक धोरणांमध्ये सामूहिक कल्याणाऐवजी वैयक्तिक जबाबदारीकडेही बदल घडवून आणला या धोरणातील बदलामुळे सामाजिक कार्यकर्त्यांसाठी नैतिक पेचप्रसंग निर्माण झाला, कारण यामुळे संरचनात्मक असमानता दूर करण्यासाठी आणि सामाजिक कल्याणासाठी सामूहिक जबाबदारीला प्रोत्साहन देण्यासाठी व्यवसायाची बांधिलकी कमी झाली जबाबदारीच्या वैयक्तिकरणामुळे सामाजिक सेवांवर अवलंबून असलेल्यांना कलंकित केले गेले आणि सामाजिक कार्यकर्त्यांसाठी आणखी आव्हाने निर्माण झाली.

भांडवलशाही आणि कल्याणाचे वस्तुकरण

भांडवलशाहीने सामाजिक कार्यांच्या संरचनेवर आणि सरावावर लक्षणीय प्रभाव टाकला आहे ज्यामुळे बाजार-केंद्रित, नफा-चालित प्रयत्नांमुळे सामाजिक कार्य कसे केले जाते आणि समजले जाते हे बदलले आहे कल्याणकारी सेवांच्या वस्तूकणाशी संबंधित मुख्यकलामध्ये बाजार-चालित सेवा मॉडेल, असमानता वाढवणे आणि सामाजिक कार्य पद्धती भांडवलशाही आदर्शाशी संरेखित असताना नैतिक आव्हाने यांचा समावेश होतो

बाजार-चालित सेवा मॉडेल मोजता येण्याजोगे परिणाम, खर्च-कार्यक्षमता आणि स्पर्धा यावर भर देतात, अनेकदा ग्राहकांच्या सखोल, दीर्घकालीन गरजांची छाया करतात. या बदलामुळे अनेकदा असुरक्षित लोकसंख्येसाठी सेवांचा निधी कमी होतो किंवा वगळला जातो, जसे की जुनाट आजार, पालनपोषण करणारी मुले किंवा मानसिक आरोग्य संकटांचा सामना करत असलेले लोक बेघरपणा, बेरोजगारी, दारिद्र्य आणि आरोग्य विषमतेचे वाढते प्रमाण यासह या असमानतेच्या परिणामांना सामाजिक कार्यकर्ते थेटपणे संबोधित करताना दिसतात.

जेव्हा सामाजिक कार्य पद्धती भांडवलशाही आदर्शाशी जुळतात तेव्हा नैतिक आव्हाने उद्भवतात कारण ते सहसा समानता, न्याय आणि मानवी हक्कांच्या मूल्यांशी संघर्ष करतात. नफा वाढवणे आणि बाजार-चालित उपायांवर लक्ष केंद्रित करणे या मूलभूत मूल्यांशी अनेकदा संघर्ष करते ज्यामुळे अनेक सामाजिक कार्यकर्त्यांना नैतिक त्रास होतो.

सामाजिक कार्यांवर भांडवलशाहीच्या प्रभावामुळे सराव आणि नैतिक आव्हाने या दोन्हीमध्ये महत्त्वपूर्ण बदल घडून आले आहेत. बाजार-चालित सेवा मॉडेलच्या परिचयाने कार्यक्षमतेवर आणि मोजता येण्याजोग्या परिणामांवर भर दिला आहे, तसेच सामाजिक आणि आर्थिक असमानता देखील वाढली आहे. भांडवलशाहीच्या मागण्या आणि सामाजिक कार्यांची उद्दिष्टे यांच्यातील वर्तमान तणाव सामाजिक न्यायासाठी नवीन बांधिलकीची गरज आहे, कारण सामाजिक कार्यकर्ते वाढत्या बाजार-केंद्रित कल्याणकारी परीदृश्याच्या पार्श्वभूमीवर पद्धतशीर बदलासाठी समर्थन करत आहेत.

उदारीकरण आणि भांडवलशाहीच्या संदर्भात सामाजिक न्याय

सामाजिक कार्यकर्ते उदारीकरण आणि भांडवलशाहीच्या आव्हानांना न जुमानता सामाजिक न्यायाच्या प्रगतीसाठी समर्पित आहेत. त्यांनी परवडणारी घरे, सार्वत्रिक आरोग्यसेवा, न्याय्य कामगार पद्धती आणि दारिद्र्य-विरोधी उपाय यासारख्या प्रणालीगत असमानता दूर करणाऱ्या धोरणांचा पुरस्कार केला आहे या प्रयत्नांमुळे असुरक्षित लोकसंख्येवर खाजगीकरण तपस्या आणि बाजार-चालित सुधारणांचे हानिकारक प्रभाव उलटण्यास मदत झाली आहे

औपचारिक समर्थना व्यतिरिक्त, सामाजिक कार्यकर्त्यांनी तळागाळातील चळवळी आणि सामाजिक न्याय मोहिमांमध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावली आहे, उपेक्षित गटांचा आवाज वाढवला आहे आणि सामाजिक न्याय मूल्यांशी संरेखित धोरण सुधारणांना पुढे नेले आहे. उदाहरणार्थ, ते सार्वत्रिक आरोग्य सेवा प्रणाली, परवडणारे गृहनिर्माण उपक्रम आणि कामगार हक्क संरक्षणाच्या मोहिमांमध्ये सहभागी झाले आहेत.

बाजार-चालित सामाजिक सेवांच्या मर्यादा आणि राज्य कल्याण कार्यक्रमांच्या क्षणाला प्रतिसाद म्हणून समुदाय सशक्तीकरण उदयास आले. हा दृष्टिकोन सामूहिक कृती, परस्पर समर्थन आणि सामाजिक न्याय मिळवण्यासाठी केंद्रीय धोरण म्हणून तळागाळात संघटन करण्यावर भर देतो. सामाजिक कार्यकर्त्यांनी समुदाय सदस्यांसोबत समर्थनाचे नेटवर्क स्थापित करण्यासाठी, स्वयं-समर्थनास प्रोत्साहित करण्यासाठी आणि सामाजिक बदलासाठी क्षमता निर्माण करण्यासाठी कार्य केले आहे.

गंभीर सामाजिक कार्य सिद्धांतांनी नवउदारवादी आणि भांडवलशाही तत्वांना प्राधान्य देणाऱ्या प्रबळ प्रतिमानांना आव्हान देण्यासाठी एक सैद्धांतिक पाया प्रदान केला आहे हे सिद्धांत स्त्रीवाद वंशविद्वेषविरोधी, दडपशाहीविरोधी आणि उपनिवेशीकरण यासारख्या चौकटीला एकत्रित करतात, जे सामाजिक समस्यांच्या मूळ कारणांना संबोधित करून यथास्थितीला आव्हान देण्याचा आणि सामाजिक न्यायाला प्रोत्साहन देण्याचा प्रयत्न करतात.

उदारीकरण आणि भांडवलशाहीमुळे निर्माण झालेल्या आव्हानांमुळे सामाजिक न्यायासाठी सामाजिक कार्यकर्त्यांची बांधिलकी कमी झालेली नाही. त्याऐवजी, या आव्हानांनी समर्थन, सामुदायिक सक्षमीकरण आणि गंभीर सामाजिक कार्य सराव यावर नवीन लक्ष केंद्रित केले आहे. सामाजिक न्यायाच्या तत्वांसोबत त्यांची प्रथा सतत संरेखित करून सामाजिक कार्यकर्ते खऱ्या सामाजिक प्रगतीला बाधा आणणाऱ्या असमानतेच्या प्रणाली नष्ट करण्याच्या उद्देशाने व्यापक चळवळीमध्ये योगदान देतात.

निष्कर्ष:

समाज कार्यात उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्यायाच्या छेदनबिंदूंनी एक जटिलपरिदृश्य तयार केला आहे जिथे सामाजिक कार्यकर्त्यांनी महत्त्वपूर्ण आव्हाने आणि संधींना हाताळले आहे. बाजार-चालित सुधारणा, खाजगीकरण आणि वैयक्तिक जबाबदारी द्वारे वैशिष्ट्यीकृत उदारीकरण आणि नवउदार धोरणांच्या उदयाने कल्याणकारी सेवांवर खोलवर परिणाम केला आहे आणि सामाजिक कार्याच्या पद्धतीला आकार दिला आहे. कल्याणकारी सेवांच्या वस्तूकरण आणि सार्वजनिक क्षेत्रातील समर्थनाची झीज होण्यास कारणीभूत आर्थिक बदल असूनही सामाजिक कार्यकर्ते सामाजिक न्याय वाढविण्यासाठी वचनबद्ध राहिले आहेत, प्रणालीगत असमानता दूर करणाऱ्या आणि उपेक्षित समुदायांच्या कल्याणास प्रोत्साहन देणाऱ्या धोरणांचा पुरस्कार करतात सामाजिक सेवांचे वाढते खाजगीकरण आणि संबंध काळजीपेक्षा किफायतशीरतेला प्राधान्य देत असूनही परवडणारी घरे, सार्वत्रिक आरोग्यसेवा आणि न्याय्य कामगार पद्धती यासारख्या असमानतेच्या मूळ कारणांना संबोधित करणाऱ्या धोरणांसाठी समाज कार्यकर्ते सातत्याने समर्थन आणि सक्रियतेत गुंतले आहेत सामुदायिक सशक्तीकरण दृष्टीकोनांचा उदय आणि गंभीरसमाज कार्य सिद्धांतांनी बाजार-चालित प्रणालीद्वारे लादलेल्या मर्यादांचे निराकरण करण्यासाठी पर्यायी चौकट प्रदान केले आहे. सामाजिक कार्यात उदारीकरण, भांडवलशाही आणि सामाजिक न्यायाच्या छेदनबिंदूंनी एक गतिमान आणि आव्हानात्मक वातावरण निर्माण केले आहे सामाजिक कार्यकर्त्यांनी समानता, न्याय आणि मानवी हक्कांची मूल्ये वाढवण्यासाठी लवचिकता आणि नाविन्य दाखवले आहे. उपेक्षित व्यक्ती आणि समुदायांच्या जीवनातील अनुभवांना आकार देणारी संरचनात्मक असमानता दूर करण्यासाठी त्यांचे बळ असलेले प्रयत्न महत्त्वपूर्ण राहतील.

संदर्भ:

- 1) Acker, J. (2006). Inequality regimes: Gender, class, and race in organizations. *Gender & Society*, 20(4), 441-464.
- 2) Azmanova, A. (2012). Social justice and varieties of capitalism: An immanent critique. *New Political Economy*, 17(4), 445-463. <https://doi.org/10.1080/13563467.2011.606902>
- 3) Azmanova, A., & Schmitter, Ph. (2009). Varieties of capitalism, types of democracy, degrees of social justice. Paper presented at the ECPR General Conference, Potsdam, September 2009.
- 4) Banks, S., & Gallagher, A. (2009). *The ethics of social work: An introduction*. Palgrave Macmillan.
- 5) Bonnycastle, C. R. (2011). Social justice along a continuum: A relational illustrative model. *Social Service Review*, 85(2), 267-295. <https://doi.org/10.1086/660703>

- 6) Brodie, J. M. (2007). Reforming social justice in neoliberal times. *Studies in Social Justice*, 1(2), 93-107.
- 7) Davies, M. (2010). *Social work with children and families: Developing advanced practice*. Palgrave Macmillan.
- 8) Dominelli, L. (2002). *Anti-oppressive social work theory and practice*. Palgrave Macmillan.
- 9) Duffy, J. (2011). Neoliberalism and the commodification of welfare: The case of social work in the UK. *Journal of Social Work*, 11(1), 87-101.
- 10) Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.
- 11) Esping-Andersen, G. (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford University Press.
- 12) Ferguson, I. (2008). *Reclaiming social work: Challenging neo-liberalism and promoting social justice*. Routledge.
- 13) Fraser, N. (2003). Social justice in the age of identity politics: Redistribution, recognition and participation. In N. Fraser & A. Honneth (Eds.), *Redistribution or recognition: A political-philosophical exchange* (pp. 7-109). Verso.
- 14) Gray, M., & Webb, S. A. (2013). *Social work theory and practice*. Palgrave Macmillan.
- 15) Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press.
- 16) Hick, S., & Stokes, D. (2009). Social work and social justice: A global perspective. *Social Work*, 54(1), 53-64.
- 17) Hugman, R. (2012). Human rights and social justice. In M. Gray, J. Midgley, & S. A. Webb (Eds.), *The SAGE handbook of international social work* (pp. 372-385). Sage Publications.
- 18) Jimenez, M., & Alwyn, N. (1992). Social work in Chile: Support for the struggle for justice in Latin America. In M. C. Hokenstad, S. K. Khinduka, & J. Midgley (Eds.), *Profiles in international social work* (pp. 29-41). NASW Press.
- 19) Jones, C., & McCulloch, K. (2011). Social work and neoliberalism: A critique of the capitalist agenda. *Social Work Review*, 13(2), 45-58.
- 20) Lundy, C. (2011). *Social work, social justice and human rights: A structural approach to practice* (2nd ed.). University of Toronto Press.
- 21) Midgley, J. (1997). *Social welfare in global context*. Sage Publications.
- 22) Mullaly, B. (2006). *The new structural social work: Ideology, theory, and practice*. Oxford University Press.
- 23) Payne, M. (2011). *Modern social work theory* (3rd ed.). Palgrave Macmillan.
- 24) Solas, J. (2008). What kind of social justice does social work seek? *International Social Work*, 51(6), 813-822. <https://doi.org/10.1177/0020872808095252>